

נס הכדים

הרב יונתן נראל

בימינו, חנוכה הוא הזמן המתאים ביותר לבחינת יחסינו לרכוש.

נס הכדים

נכתב ע"י יהונתן נראל, באתר כנפי נשרים. תרגמה – מיכל ברגמן.

נס חנוכה מוכר וידוע. לאחר שהחשמונאים הביסו את לוחמי בית סלאוקוס, הם ביקשו לחדש את עבודת בית המקדש ולהדליק אור במנורה. אך רק כד שמן קטן נותר במקדש, ובו שמן שדי היה בו להדליק אור במנורה למשך יום אחד בלבד. למרות זאת, נעשה נס והשמן הספיק להדלקת המנורה במשך שמונה ימים.

עד כאן הדברים ידועים. אך מה שפחות מפורסם הוא, כיצד נעשה הנס. המדרש חושף בפנינו את מהות הנס וכן לקח לימינו אנו.

הרב דוד הרצברג ז"ל כתב:

לפי מסורת שבעל-פה, מסביר ה"אמרי נעם" [1], שענף הזית שהביאה היונה לנח, הפך לשמן זית זך. השמן נמסר לבנו הבכור של נח, שם. לפי המסורת שם הוא מלכיצדק – הכהן לאל עליון שנתן לאברהם כד שמן כמנחה. אברהם הוריש את כד השמן ליצחק שהעביר אותו ליעקב. לפי המקורות, יעקב שכח כדים קטנים בזמן חציית נהר היבוק ושב לאחוריו להביא אותם ("ויותר יעקב" - שכח פכים קטנים וחזר עליהם, חולין צא). באחד הכדים היה השמן מתיבת נח. רוח נבואה הביאה את יעקב להטמין את כד השמן במקום שבו עתיד לקום המקדש, כדי שבבוא היום ימצאו אותו החשמונאים. שמן המנורה, אם כן, מקושר ליונה – סמל השלום והוא עתיד לשוב ולהאיר את העולם עם בוא המשיח. [2]

אם כן, "אמרי נעם" רואה בשמן המנורה שמן עתיק, ששרד שנים רבות ומקורו באבות הרוחניים של העם היהודי.

רבי שלמה לוריא (המהרש"ל, פולין, המאה ה-16) קשר באופן שונה בין הכדים שאיבד יעקב לבין כד השמן של חנוכה: לדעתו ה' אמר ליעקב שבזכות כך שיעקב הסתכן ושב לאסוף את הכדים ששכח, למען שם ה', לניסוך שמן על המזבח בבית אל; לכן, ה' יגמול לצאצאיו באמצעות נס של כד קטן:

רש"י: שכח פכים קטנים: כתב הרב הגדול המרש"ל ז"ל: וזה לשונו 'שכח פכים קטנים', לפי שנאמר: 'ויעבר את כל אשר לו', ואם כן - על מה [נאמר] 'ויותר [יעקב לבדו] וכו'...אי נמי לכך [מדוע גם] אמר פכים קטנים? - לפי שמצינו שהקדוש ברוך הוא אמר לו ליעקב: 'אתה מסרת נפשך על פך קטן בשבילי וגם אני בעצמי אשלם לבניך בפך קטן לבני חשמונאי שנעשה נס על-ידי פך קטן'. והיכן מצינו שיעקב מסר נפשך על פך קטן? אלא ודאי הכא [שם], לפי שנאמר כבר: 'ויעבר את כל אשר לו'. ולמה – 'ויותר לבדו'? - אלא ודאי פך קטן של שמן שהיה רוצה לנסך על גבי המזבח בבית אל, וזה שהיה שכוח וחזר עליו לפי שאינו שלו אלא של הקדוש ברוך הוא לנסך. עד כאן לשונו. [3]

המהרש"ל לא רואה בכד החנוכה את אותו הכד שעבר מדור לדור, אך הוא קושר רעיונית בין הכדים. [4]

מה היה כה חשוב במעשהו של יעקב שבזכותו נקשר יעקב לנס חנוכה? – בפרשת "וישלח" מתואר כיצד מביא יעקב את משפחתו למעבר נחל היבוק לקראת פגישתו המחודשת עם עשו. התלמוד שואל, מדוע יעקב שב לבדו לאחוריו והותיר את משפחתו לבדה, כשלפניה עשו וצבאו הגדול וכל זאת משום ששכח כמה פכים (כדים) קטנים בצדו האחר של הנהר? [5]

כדי להבין את מעשהו של יעקב יש לבחון את השקפת עולמו. יעקב האמין כי כל דבר שיש לאדם מקורו בה' וראוי לעשות בו את מלוא השימוש שלו הוא נועד. רבי צדוק הכהן רבינוביץ (המאה ה-19, פולין) מדגיש רעיון זה ומלמד אותנו על דמות הצדיק, שאינו לוקח דבר שאינו מיועד לו מאת ה'. הצדיק עושה שימוש רק במה שיועד לו עצמו, משום ששימוש אחר כמוהו

כגניבה. בשל כך, צדיקים מחשיבים ומוקירים מאוד את הרכוש שנועד להם אישית – עד כדי כך שיעקב היה מוכן לסכן את חייו ולשוב לאחוריו. על-כך נאמר בשם היהודי הקדוש: הצדיק מחויב ליהנות מחפץ המיועד לו גם אם משמעות הדבר סיכון חייו. משום כך, יעקב, שידע כי הכדים הקטנים שייכים לו ומתאימים לנשמתו ונוצרו עבורו – סיכן את חייו עבורם:

וכאן שאמר, צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופן, לפי שאין פושטין ידיהם בגזל (סוטה יב ע"א), היינו, **שלא לוקחים מה שאינו מגיע להם מהשם יתברך. על דבר מה שנאמר, 'לחם חוקי', היינו, שנחקק ונקצב מהשם יתברך לחלקו. וקרי ליה [ונקרא] 'גזל', על דרך מה שכתוב (ברכות לה ע"ב), כאילו גוזל לקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, כי לה' הארץ ומלואה. ומה שלא נברא בשבילם, היה אצלם כגזל, ואין פושטין ידיהם ליקח [לקחת]. ומפני זה, ממונם שמיוחד להם, שנברא בשבילם, חביב עליהם כל כך, עד שמסר יעקב אבינו עליו השלום את נפשו עליהם. על דרך מה שסיפר רבינו הקדוש [האיז'ביצער] [זכר צדיק לברכה] ששמע מרבינו רבי בונם מפשיסחא [זכר צדיק לברכה], שאמר בשם היהודי הקדוש [זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא], שדבר שיש לו שייכות לצדיק - מחוייב ליהנות ממנו אף במסירות נפש. ולכן, יעקב אבינו עליו השלום שידע שהפכים קטנים הם שלו ושייכים לנפשו, ונבראו בשבילו - מסר נפשו להעבירם. [6]**

אם כן, יעקב שב לאחוריו כדי לוודא שבכדים יעשה השימוש האופטימאלי האפשרי. אמנם הצדיקים לא היו קושרים לרכוש, אך הם הבינו היטב כי אין לעשות שימוש בלתי הולם בחפץ, או להשליכו בטרם עת. הם הבינו כי לכל דבר ישנה מטרה וייעוד והם שאפו להשתמש בחפצים במלוא ייעודם, וכך לרומם הן את החפץ והן את האדם. יעקב, המעריך את הרכוש שלו, מציג בפנינו אתגר מיוחד כיום, בחיים המודרניים, חיי ה"חד פעמי".

בשנת 1955 כתב האנליסט ויקטור לבואו (VICTOR LEBOW) והדגיש את רוח החברה הצרכנית מתוך הבנת משמעותה של החברה הצרכנית לחיינו בטווח הקצר והיומיומי: הכלכלה היצרנית שלנו, מביאה אותנו לאורח חיים צרכני בו המוצרים והצריכה הופכים לפולחנים. זו חברה בה הסיפוק הרוחני והאישי מסופק על-ידי צריכה. אנו זקוקים לתצרוכת שנשרפת, מתבלה, מוחלפת ומושלכת בקצב הולך וגדל. [7]

כיום אנו חיים בחברה המתייחסת לרכוש באופן שונה מאוד מזה של יעקב אבינו. בחברה של ימינו חפצים בני כמה שנים נחשבים לישנים ומוחלפים בחפצים עדכניים מהם. חפצים נזרקים ואיש אינו מעלה בדעתו לתקן אותם. החפצים החדשים באים כשהם ארוזים באריזות חד-פעמיות.

בשל כל אלה, אין פלא כי אנו עומדים בפני משבר סביבתי. הטבע עצמו יוצא כנגד הצריכה המוגברת.

אם פעם החששות הסביבתיים סבבו סביב גידול האוכלוסייה, הרי שכיום האתגרים העיקריים הנוגעים לסביבתיות גלובאלית הם אלה שנגרמים כתוצאה מצריכה [8]. חלק מהבעיות הסביבתיות איתן עלינו להתמודד, נובעות מיחסינו לרכוש. אנו מעריכים את הרכוש בטווח הקצר אך במהרה אנו מחליפים אותו בחדש ממנו.

בימינו, חנוכה הוא הזמן המתאים ביותר לבחינת יחסינו לרכוש. זהו הזמן בו מקובל לתת ולקבל דברים ולכן נוכל לציין את חנוכה כנקודת זמן להערכה מחדש של יחסינו לרכוש וכן לבחינת דרכים חסכוניות יותר לשימוש במשאבי כדור הארץ. לדוגמא – במקום לקנות ולקבל מתנות חדשות, נוכל לחלוק בספרים שברשותנו, לקיים שוק יד שנייה שכונתי של צעצועים, לעטוף את המתנות בעטיפות נייר ממוחזרות או לתת צדקה בשם היקרים לנו. בנוסף, הדלקת נרות החנוכה הוא הזדמנות להאיר באור חדש את השימוש שלנו באנרגיה. לנס חנוכה, שנמשך שמונה ימים, ישנה משמעות מעשית – במשך שמונה ימים הכינו היהודים שמן זית טהור לשימוש במקדש. השמן היה מוכן לשימוש בקודש ביום התשיעי. שמן זית הינו דלק ביולוגי ומשאב מתחדש: עץ הזית ישוב וייתן פרי גם בשנה הבאה. על-פי

ההלכה היהודית, זמן הזית הוא האופן האידיאלי להדלקת נרות החנוכה. [9] שימוש בשמן זית להדלקת החנוכה עשוי לסייע לנו להתחבר לקדושה בשימוש במשאבים ברשותנו, מחידוש השימוש בשמן במקדש בימי החשמונאים לעבר – לכדי השמן של יעקב ונח. אני מקווה כי בשנה זו הדלקת נרות החנוכה תהווה עבורנו השראה לשימוש אחראי בכל הדברים שברשותנו ובבעלותנו.

---

[1] הרב הורוביץ מצדיקוב, רב חסידי, סביב 1865 בספרו "אמרי נעם" מועדים, על חנוכה, ע"מ 100-130.

[2] פרי מים חיים, 2003, שיר לשלמה, ירושלים, ע"מ 20-21.

[3] המהרש"ל כפי שמצוטט ב"צידה לדרך", פירוש לבראשית לב, כה, רבי יצחק בער אליינברג, מורביה 1510-1623. ציטוט זה של המהרש"ל שונה מעט מהכתוב בפירושו של המהרש"ל, "יריעות שלמה", למרות שהמשמעות העיקרית זהה. המהרש"ל מבין את פרשנות התלמוד ורש"י ל"פכים קטנים" כמתייחסת לכד ספציפי, ולא לכדים רבים. ר' הערה 4.

[4] נ"ב ולי נראה מ"ה פי' פכים קטנים דהא כתיב לעיל ויעבר את כל אשר לו אלא היה פכים קטנים עם שמן ליצוק על האבן אשר נדר וזהו אינו שלו אלא של שמים ומ"ה נשא את נפשו עליו ופכים קטנים לאו דוקא קאמר אלא פך קטן ואולי רמז בזה בעבור שנשא את נפשו לקיים נדרו בפך קטן נעשה נס לבני השמונאי ע"י פך קטן וזהו שכח פכים קטנים ודוק. יריעות שלמה של המרש"ל ז"ל לרש"י לבראשית לב:כה

[5] יד וילן שם, בלילה ההוא; ויקח מן-הבא בידו, מנחה--לעשו אחיו כב ותעבר המנחה, על-פניו; והוא לן בלילה-ההוא, במנחה כג ויקם בלילה הוא, ויקח את-שתי נשיו ואת-שתי שפחתיו, ואת-אחד עשר, ילדיו; ויעבר, את מעבר יבק. כד ויקחם--ויעברם, את-הנחל; ויעבר, את-אשר-לו. כה ויתר יעקב, לבדו; ויאבק איש עמו, עד עלות השחר בראשית פרק לב פסוק כה

וכן בתלמוד: ויותר יעקב לבדו - אמר רבי אלעזר: שנשתייר על פכין קטנים. מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם וכל כך למה, לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. תלמוד בבלי, מסכת חולין דף צא, עמוד א. וגם - מדרש אגדה, בובר לב, כה. רש"י ל- לב, כה. [6] פרי צדיק (רבי צדוק הכהן רבינוביץ מלובלין, 1823-1900), פסח, דף לו עמוד ב באמצע, בתוך ספר קול מבשר ח"ב -100.

[7] "The Journal of Retailing," Spring 1955, p. 7.

[8] ר' את מרכזיותו של עניין הצריכה והשפעתו הסביבתית בקישורים הבאים 'ecological footprints', IPAT (Impact = Population x Affluence x Technology) equation.

[9] ארמ"ה לאורך חיים סעג:א, בשם מרדכי קול בו והמהרי"ל.